

Polityka równości płci z perspektywy reżimu *welfare state*. Na przykładzie Polski i Szwecji

EWELINA PYZIK

Katolicki Uniwersytet Lubelski

Celem artykułu jest uzasadnienie tezy, że reżim welfare state panujący w danym państwie ma wpływ na implementację polityki równości płci. Zostało to ukazane w oparciu o analizę dostępnej literatury naukowej i danych statystycznych. W pierwszej części artykułu przedstawiono reżimy welfare state w ujęciu Esping-Andersena, jak również ukazano zmiany w definiowaniu różnic pomiędzy poszczególnymi reżimami, które nastąpiły w wyniku badań feministycznych. Część druga poświęcona jest krótkiej charakterystyce polityki równości płci wdrażanej w Szwecji i Polsce. Autorka stara się ukazać, w jaki sposób panujący reżim welfare state mógł przyczynić się do istniejących nierówności społecznych wynikających z płci. Autorka artykułu uważa, że efektywna polityka równości płci jest konieczna, aby móc budować społeczeństwo oparte na wiedzy

Słowa kluczowe: reżim welfare state, polityka równości płci, nierówności społeczne wynikające z płci.

Polska i Szwecja to kraje członkowskie Unii Europejskiej, które ze względu na to członkostwo są zobligowane wcielać perspektywę równości płci w działania rządowe. Polityka równości płci jest jedną z polityk horyzontalnych Unii Europejskiej, co oznacza, że kwestie równościowe (czyli analiza sytuacji wyjściowej kobiet i mężczyzn, i wpływu podejmowanych działań na tę sytuację) powinny znaleźć swoje odzwierciedlenie na każdym etapie planowania i wdrażania działań finansowanych ze środków unijnych bądź tworzonych na szczeblu państwowym (Sarata 2010). Według raportu Światowego Forum Ekonomicznego, Szwecja znajduje się obecnie w czołówce krajów europejskich, w których zasoby i szanse są dystrybuowane niemalże równo wśród kobiet i mężczyzn. Polska zajmuje miejsce w drugiej połowie (Hausmann i in. 2012). Jak wynika z dostępnej literatury i badań, oba kraje różnią się znacznie w implementacji polityki równości płci. Wynika to z kilku powodów, m. in. z faktu, że polityka równości płci w Szwecji została opracowana na szczeblu państwowym już w latach sześćdziesiątych XX wieku (Florin i Nilsson 1998; Forbes i in. 2011). Kolejną przyczyną tego stanu rzeczy są różne reżimy *welfare state* panujące w obu krajach. A stosunek do równości płciowej jest przez nie determinowany (Borchorst i Siim 2002; Warzywoda-Kruszyńska i Bunio-Mroczek 2011). Polska i Szwecja są włączone w dwa różne modele reżimu *welfare state*, które zostały wyróżnione przez Gostę Esping-Andersena (1990). W artykule przedstawiono charakterystykę tych dwóch modeli w odniesieniu do implementacji polityki równościowej dwóch porównywanych krajów.

REŻIMY *welfare state* W KONCEPCJI ESPING-ANDERSENA

Esping-Andersen (1990) stworzył listę trzech modeli reżimów *welfare state*, które następnie zostały powiększone o dwa dodatkowe. Obecnie wyróżnia się więc następujące kategorie: liberalny, konserwatywny korporatystyczny, socjaldemokratyczny, postkomunistyczny oraz śródziemnomorski (Esping-Andersen 1990; Karpowicz 2013). Jednym z głównych wskaźników osadzających dane państwo w konkretnym reżimie *welfare state* była dekomodifikacja. Termin ten odnosi się do możliwości uzyskania przez jednostkę godnego standardu życia niezależnie od sił rynkowych. Według Esping-Andersena (1990), im większy stopień dekomodifikacji obywateli, tym reżim *welfare state* jest bardziej egalitarny i wpisujący się w charakterystykę reżimu socjaldemokratycznego. Niski stopień dekomodifikacji osadza zaś państwo w gronie przeciwstawnego do socjaldemokratycznego reżimu liberalnego. Dekomodifikacja innymi słowy mówi więc o rodzajach i ilości świadczonych przez państwo usług zapewniających minimum egzystencji, bez względu na fakt, czy jednostka jest aktywna na rynku pracy, czy nie.

Jednak jak zauważyli badacze feministyczni, jednostka w rozważaniach Esping-Andersena była płci męskiej. Tradycyjnie to mężczyźni, a nie kobiety, byli komodyfikowani (czyli uzależniani od płatnej pracy na rynku pracy) przez rynek, ponieważ stanowili większość siły roboczej. Mężczyźni byli żywicielami rodziny. Aby zapewnić jej byt, musieli podejmować pracę, kobiety zaś pozostawały poza rynkiem pracy, ponieważ ich zajęciem była opieka nad dziećmi, starszymi czy domem. W przypadku kobiet trudno jest więc mówić o dekomodifikacji, ponieważ nie były one komodyfikowane (Lewis 1992; Daly 1994). Terminowi temu zarzucano, że przywiązuje zbyt dużą wagę do wpływu rynku pracy na życie jednostki, jednocześnie nie zwracając uwagi na znaczenie nieodpłatnej pracy, polegającej na zajmowaniu się domem i rodziną (Bussemaker i Kersbergen 1994). Państwa o reżimach liberalnych i konserwatywnych przyczyniły się do dekomodifikacji kobiet, jednocześnie zwiększając komodyfikację mężczyzn. Wspierają one bowiem tradycyjny podział ról na mężczyzn – żywicieli rodziny (*male bread-winner*), podejmujących pracę zarobkową, i kobiety – gospodynie domowe (*housewives*), pozostające poza rynkiem pracy. Państwa o reżimie socjaldemokratycznym zaś komodyfikują kobiety, ponieważ wspierają model dwóch żywicieli rodziny (*dual-breadwinner*), zachęcając kobiety do podejmowania pracy. W państwach tego typu kobiety postrzegane są jako pracownice, nie jako gospodynie domowe (Lewis 1992; Bryson i in. 1994). Jak zauważyła Anette Borchorst (1994), proces dekomodifikacji różni się nie tylko pomiędzy poszczególnymi reżimami, ale także pomiędzy obiema płciami. Przykładowo: małżeństwo ma odmienny wpływ na aktywność kobiet i mężczyzn na rynku pracy. Żonaci mężczyźni częściej są trwale związani z rynkiem pracy, podczas gdy zamężne kobiety dostosowują swoją aktywność zawodową do obowiązków rodzinnych, przede wszystkim zaś do wychowywania dzieci:

Hence the process of de-commodification not only differs between regimes; it is also very different for men and women and is not determined by the same factors. Marriage tends for instance to have the opposite effect for men that for women. Married men often have a more permanent connection to the labour market than unmarried, whereas married women often adapt their labour market participation to their responsibility in the family, especially the care of children (Borchorst 1994:8).

Aby ulepszyć wskaźniki mówiące o przynależności danego państwa do konkretnego reżimu *welfare state*, Esping-Andersen wprowadził termin defamilializacja, uwzględniający perspektywę płci. Poziom defamilializacji różni się pomiędzy reżimami, ale nie pomiędzy kobietami i mężczyznami w danym reżimie, tak jak miało to miejsce w przypadku dekomodifikacji. Defamilializacja w jego ujęciu polega na złagodzeniu przez państwo lub rynek obciążeń rodziny wynikających z posiadania dzieci lub opieki nad potrzebującym. Należy podkreślić fakt, że defamilializacja nie jest nastawiona przeciw rodzinie (Sümer 2009). Reżimy charakteryzujące się wysokim stopniem defamilializacji zapewniają swoim obywatelom możliwość posiadania dzieci bez konieczności rezygnowania z kariery zawodowej (przede wszystkim przez kobiety) lub polegania na pomocy rodziny. W państwach o tych reżimach obywatele mają łatwy dostęp do dziennej opieki nad dziećmi i centrów opieki nad osobami starszymi i potrzebującymi, płatnego urlopu rodzicielskiego (zarówno dla kobiet, jak i mężczyzn), urlopu w razie choroby dziecka (Esping-Andersen 2002). Według tej charakterystyki, reżimy socjaldemokratyczne to państwa o wysokim stopniu defamilializacji, reżimy liberalne i konserwatywne to państwa o stopniu niskim.

Sam Esping-Andersen (1999) wskazuje na konieczność defamilializacji we współczesnych społeczeństwach, stwierdzając, że niska aktywność kobiet na rynku pracy wynikająca z niedostatecznej polityki rodzinnej (np. małej liczby żłobków czy przedszkoli państwowych), przyczynia się do mniejszych dochodów obywateli i państw:

Contemporary welfare states can no longer count on the availability of housewives and full-time mothers. The more they do so, either by actively encouraging familism or by passively refraining from providing an alternative, the more they diminish welfare at both the micro- and macro-level. At the microlevel, familism is now counter productive to family formation and labour supply. This means low fertility, lower household incomes, and higher risks of poverty (...). At the macro-level, it implies a waste of human capital (in so far as educated women's labour supply is suppressed). But, above all, familism has become the Achilles' heel of the welfare state itself. Lower levels of paid female employment mean also a smaller tax base; and low fertility now threatens the basic financial viability of welfare states in the future (Esping-Andersen 1999:25)

POLITYKA RÓWNOŚCI PŁCI W SZWECJI

Szwecja jest przykładem państwa o reżimie socjaldemokratycznym i wysokim stopniu defamilializacji. Nierówności społeczne są postrzegane jako wynikające z niedoskonałości systemu społecznego, a nie niedostosowania jednostki. Administracja państwowa jest więc zobligowana do pomocy obywatelom, bez względu na status materialny ich rodzin. Idealem, do którego dążą reżimy socjaldemokratyczne, jest uniezależnienie jednostki od rodziny i zwiększenie indywidualnej niezależności (Esping-Andersen 1990). Działania państwa są skierowane zarówno na rynek pracy, jak i na rodzinę, a wsparcie zapewnianie przez agendy państwowe jest dostępne nie tylko osobom biednym, ale również przedstawicielom klasy średniej (Esping-Andersen 1990; Karpowicz 2013).

Zagadnienia związane z równością płciową są obecne w szwedzkiej polityce od dawna. Jej początki datowane są na lata 30. ubiegłego wieku, rozwój zaś nastąpił na przełomie lat 60. i 70. Tak długa obecność kwestii równościowych w polityce przyczyniła się do powszechnej akceptacji przez obywateli działań państwowych, skierowanych na wyrównywanie statusu kobiet i mężczyzn. Szwecja jest jednym ze światowych liderów równości płciowej, według raportu Światowego Forum Ekonomicznego (Hausmann i in. 2012). Rząd szwedzki w każdej dziedzinie życia chce osiągnąć równość płciową, tak, aby zarówno kobiety, jak i mężczyźni mieli jednakowy wpływ na kreowanie społeczeństwa. Polityka równości płci ma wymiar zarówno ilościowy, jak i jakościowy. Wymiar ilościowy mówi o tym, że w każdej dziedzinie życia kobiety i mężczyźni powinni być równo reprezentowani. Jeśli w jakiejś dziedzinie, np. nauce, mężczyźni stanowią 60% reprezentantów, dziedzina ta uważana jest za zdominowaną przez mężczyzn, co sugeruje konieczność zastosowania specjalnych akcji mających na celu wyeliminowanie istniejącej nierówności. Wymiar jakościowy odnosi się do społecznego wartościowania zasobów posiadanych przez kobiety i mężczyzn. Oznacza to, że wiedza czy doświadczenie kobiet powinno być tak samo oceniane, jak wiedza i doświadczenie mężczyzn. Wartości tradycyjnie uważane za kobiece, jak: życie rodzinne, opieka nad innymi, powinny być jednakowo cenione jak wartości męskie, czyli np. kariera zawodowa (Statistics Sweden 2012).

Od lat 60. XX wieku polityka równości płci jest priorytetem w Szwecji. Ukuto nawet specjalne słowo 'jämställdhet' (równość). Głównym celem polityki państwowej było i jest zapewnienie kobietom i mężczyznom równych praw, obowiązków i szans, tak, aby obie płcie dzieliły zarówno władzę, jak i odpowiedzialność za kształt społeczeństwa (Forbes i in. 2011). Już w latach siedemdziesiątych wprowadzono oddzielne opodatkowanie małżonków, a ojcowie mogli ubiegać się o opiekę nad dziećmi. W 1976 roku wprowadzono stałą wspólną opiekę rodziców nad dziećmi w przypadku rozwodu (Hirdman 1991). Rządy socjaldemokratów dążyły do podniesienia statusu i zarobków w tradycyjnie kobiecych zawodach, stwarzały nowe możliwości dla kobiet do podejmowania pracy w zawodach zmaskulinizowanych. Aby umożliwić kobietom podejmowanie pracy zawodowej, a co się z tym wiąże, poszerzyć rynek pracy Szwecji, państwo przejęło większość dotychczasowych obowiązków opiekuńczych, stwarzając miejsca opieki dziennej nad dziećmi oraz ośrodki opieki dla osób starszych (Forbes i in. 2011). Ponadto, szwedzki system urlopów rodzicielskich należy do najdłuższych i najlepiej płatnych na świecie. W 1995 roku wprowadzono miesięczny urlop ojcowski, który nie może zostać

przeniesiony na matkę. W 2002 roku wzrósł on do dwóch miesięcy. Zaś urlop rodzicielski, na który udać może się matka bądź ojciec, wynosi 480 dni, a jego wysokość stanowi 90% pensji (Aisenbrey i in. 2009).

Mimo tego, że system kwotowy w Skandynawii zawsze był dobrowolny, a największy przełom w uczestnictwie kobiet w partiach politycznych nastąpił w latach siedemdziesiątych, przed jego wprowadzeniem (Dahlerup i Freidenvall 2005), partie polityczne korzystają z niego, tworząc listy wyborcze, co przekłada się na liczbę kobiet w parlamencie (w wyborach w 2010 roku kobiety uzyskały 45% mandatów) oraz w rządzie (obecnie kobiety stanowią ponad połowę ministrów). Obecność kobiet w ciałach decyzyjnych wpłynęła na większe zainteresowanie sprawami kobiet i zintensyfikowane poszukiwanie rozwiązań istniejących nierówności. Przy konstruowaniu budżetu państwa i działań państwowych pod uwagę brany jest wpływ działań na obie płcie.

Celem polityki równości płci jest nie tylko wyrównywanie statusu kobiet i mężczyzn na rynku pracy, ale także angażowanie obu płci w prace domowe i opiekę nad dziećmi. Obligatoryjny urlop ojcowski przyczynił się do większej aktywności ojców w opiece nad dziećmi, co zaobserwować można bezpośrednio na ulicach (na każdym kroku spotkać można ojców spacerujących z wózkami czy pilnujących pociech na placach zabaw, nierzadko także to właśnie ojcowie udają się do specjalnie wydzielonych w miejscach publicznych przewijaków dla niemowląt). Większość prac domowych, co prawda, nadal wykonywana jest przez kobiety, jednak różnica pomiędzy czasem poświęcanym na prace domowe przez kobiety i mężczyzn jest nieznaczna w porównaniu z innymi krajami. W Szwecji czas poświęcany przez kobiety na prace domowe wynosił 26 godzin tygodniowo, przez mężczyzn – 21 godzin tygodniowo (Statistics Sweden 2012, dane za 2010 rok). Dla porównania w Polsce stosunek ten wynosił 28 do 14 godzin (GUS 2007).

Pomimo tego, że Szwecja jest egalitarnym państwem, nadal funkcjonują w niej nierówności w sferze zawodowej. Kobiety zarabiają mniej niż mężczyźni, a różnica ta zwiększa się wraz z poziomem wykształcenia. Powodem takiej sytuacji może być zróżnicowanie horyzontalne systemu edukacji, w którym to kobiety wybierają kierunki studiów czy kursy, po których wykonują gorzej płatne zawody (Kumlin 2007; Berggren 2011).

POLITYKA RÓWNOŚCI PŁCI W POLSCE

Polska jest przykładem państwa, w którym panuje postkomunistyczny reżim *welfare state*, a stopień defamilializacji jest niski. Reżim ten charakteryzuje się specyficznymi cechami, opartymi zarówno na pozostałościach po systemie komunistycznym, jak i cechami charakterystycznymi dla reżimów korporatystycznego i liberalnego. Po transformacji ustrojowej własność państwowa, centralnie kontrolowana gospodarka i rządy autokratyczne zostały zastąpione własnością prywatną, wolnym rynkiem i demokracją. Państwo pomaga jedynie tym obywatelom, którzy osiągną bardzo niewielkie zarobki lub nie mają ich wcale, a środki przedsiębrane przez państwo mają raczej charakter doraźny, nie prewencyjny. Pomoc państwa jest często uzależniona od poprzednich działań jednostki (ma to miejsce m. in. w przypadku zasiłku dla bezrobotnych). Reżim postkomunistyczny oparty jest na tradycyjnych wartościach rodzinnych, jednak polityka rodzinna jest zaniedbana, a państwo pomaga jedynie rodzinom dysfunkcyjnym lub wielodzietnym. Taki stan rzeczy może być świadomym działaniem władz państwowych w celu zachowania tradycyjnej wizji rodziny (Esping-Andersen 1990; Karpowicz 2013). Według Anette Borchorst (1994) i innych badaczy feministycznych, na politykę społeczną reżimów postkomunistycznych duży wpływ ma katolicka nauka społeczna, która podkreśla zasadę pomocniczości. Zgodnie z nią państwo powinno angażować się w rozwiązywanie problemów społecznych dopiero wtedy, gdy społecznościom niższego rzędu (np. rodzinom, wspólnotom kościelnym) nie uda się ich rozwiązać. Podkreśla także znaczenie macierzyństwa w życiu kobiety:

It 'highlights a third way between liberalism and socialism in solving social problems, and they assign the family, the church and the voluntary organizations a central role in this regard as a consequence of the principle of the subsidiarity. According to this, the state should not engage in social problems before these other institutions have failed to solve the problem (...) Catholic social doctrine is highly opposed to public commitment to care for dependent persons. (...) motherhood is praised as women's natural and holy vocation (Borchorst 1994: 32-33).

Polityki państw komunistycznych były zaprojektowane w ten sposób, żeby kobiety nie musiały wybierać między pracą zarobkową a macierzyństwem. Jednak w wielu krajach dominowało podejście, że opieka nad

dziećmi jest zajęciem kobiet, nie mężczyzn. W konsekwencji państwo nie zapewniało wystarczającej liczby miejsc w żłobkach i przedszkolach, zmuszając kobiety do rezygnowania z pracy na rzecz opieki nad dziećmi lub do polegania na pomocy rodziny (babcia stała się swego rodzaju 'instytucją społeczną', odpowiedzialną za opiekę nad wnukami. Taka sytuacja ma miejsce również obecnie). W Polsce w 1989-1990 tylko 5% dzieci w wieku 1-3 lat było w żłobkach, w przedszkolach zaś 48% dzieci w wieku 4-6 lat. Przywileje związane z posiadaniem dziecka, takie jak urlop macierzyński, urlop związany z opieką nad chorym dzieckiem, ośrodki opieki dziennej nad dziećmi tworzone były z myślą o kobietach i państwa komunistyczne w żaden sposób nie dążyły do zmiany postrzegania tego tradycyjnego poglądu, że dzieci to obowiązek kobiety. Socjalizm zmodyfikował rolę kobiet, komodyfikując je – kobiety były postrzegane jako robotnice i matki, jednak w żadnym stopniu nie zmienił roli mężczyzn – postrzegani byli jako robotnicy, nie ojcowie (Makkai 1994).

Choć [obecnie] zaczynają pojawiać się inicjatywy pomagające godzić obowiązki rodzicielskie z zawodowymi (zarówno kobietom, jak i mężczyznom; do takich należą między innymi projekty f-fe), nadal większość zakładów pracy nie zwraca należytej uwagi na problemy w godzeniu obowiązków żony, matki i pracownicy, powszechnie także uważa się, że mężczyzna nie powinien rezygnować z pracy na rzecz wychowywania dzieci (Pyzik 2013: 120).

Może to być jedną z przyczyn niskiego wskaźnika dzietności. Niski wskaźnik dzietności nie świadczy o tym, że obywatele nie chcą mieć dzieci, wskazuje na brak polityki państwa umożliwiającej kobietom pogodzenie roli rodzica z rolą pracownika, korelacja pomiędzy wskaźnikiem zatrudnienia a wskaźnikiem urodzin jest dodatnia (Esping-Andersen 2009).

Epoka komunizmu wywarła zmiany na postrzeganie kwestii równouprawnienia kobiet również współcześnie, czyli w okresie III Rzeczypospolitej. Kobietom w okresie PRL przyznano wiele praw oraz przywilejów, w tym związanych z macierzyństwem, jednak odbywało się to pod kontrolą państwa i w granicach wyznaczonych przez marksizm (Walczevska 1999). „Wymuszona emancypacja” komunistyczna sprawiła, że narzędzia państwowe mające na celu zrównywanie statusu do tej pory spotykają się z oporem społeczeństwa (Dahlerup i Freidenvall 2005).

Równość płci – choć w rzeczywistości z równością niewiele miała wspólnego – traktowana była jak wrogi polskiej tradycji element ideologii poprzedniej epoki. Podnoszono też inny argument: kojarzona z feminizmem walka płci jest obca naszej historii. Kobiety przecież, wspólnie z mężczyznami, stały na barykadach, walcząc o niepodległość (choć o ich udziale niewiele znajdziemy wzmianek w podręcznikach). Odrzucenie dyskursu PRL-u najczęściej oznaczało powrót do tradycyjnej, katolickiej retoryki w życiu publicznym z silnie zsymbolizowanym obrazem Polki, zwłaszcza matki (Kowalska 2011: 66).

Jak zauważyła Eleonora Zielińska (2011:104), „powrotowi do ustroju kapitalistycznego w sferze ekonomicznej oraz procesowi demokratyzacji życia politycznego (...) towarzyszy jawna tendencja do przywrócenia tradycyjnego, patriarchalnego modelu rodziny, nadwątlonego poprzez rozbudzone przez państwo socjalistyczne aspiracje kobiet do samorealizacji w życiu publicznym”.

Kobiety postrzegane są nadal przez pryzmat stereotypów płciowych, zamykających im wybór zawodu czy kierunku studiów, ograniczających rozwój kariery zawodowej, a co za tym idzie, zarobków. „O zajmowaniu przez kobiety określonych pozycji społeczno-zawodowych decydują w większym stopniu, niż w przypadku mężczyzn, kryteria merytokratyczne. Innymi słowy, wobec mężczyzn stosuje się znacznie większy margines dowolności w sferze formalnych wymagań związanych z pracą i jej wykonywaniem” (Titkow 2007: 177). Ponadto, pozycja rynkowa osób podejmujących pracę w profesji sfeminizowanej jest niższa, występuje w nich także zjawisko szklanych ruchomych schodów, które ułatwia mężczyznom osiągnięcie najwyższej pozycji w takich zawodach. Szklane ruchome schody dla kobiet nie występują w zawodach zmaskulinizowanych (Sarata 2011).

Kobiety napotykają na bariery także w sferze czysto politycznej. Wprowadzenie systemu kwotowego do ordynacji wyborczej spotykało się w Polsce z silną opozycją zarówno polityków, jak i zwykłych obywateli. System kwotowy na listach wyborczych (35%) został wprowadzony dopiero w 2011 roku, chociaż dyskusje nad koniecznością jego wprowadzenia trwały od początku lat 90. Często używanym argumentem było stwierdzenie,

że przy wyborze kandydatów nie będą ważne ich kwalifikacje, lecz płeć. Jednak polityczki, które stanowią większość w radach gmin już od wielu lat, są bardzo dobrze oceniane, doceniana jest ich gospodarność, transparentność działań, przywiązywanie wagi do sfery socjalnej (Fuszara 2011). O tym, że kwoty upokarzają kobiety i zagrażają demokracji, mówiły także poważane naukowczynie, co jednoznacznie sugeruje, że brak solidarności kobiecej jest jedną z przyczyn nadal niższego statusu społecznego kobiet. W wyborach w 2011 kobiety uzyskały jedynie 23% mandatów, co pokazuje, że przy wyborze ważne jest przede wszystkim miejsce na liście wyborczej.

Podejście do spraw kobiet i polityki równościowej zmienia się wraz ze zmianą ekip rządzących, co dobitnie świadczy o tym, że Polska nie posiada długofalowej państwowej polityki równościowej ani nie przykłada do niej wielkiej wagi, pomimo zobowiązań wynikających z uchwalonej przez Zgromadzenie Ogólne ONZ Konwencji w sprawie eliminacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, która weszła w życie w 1981, Platformy Działania – dokumentu końcowego Konferencji Pekinńskiej ONZ z 1995 roku, oraz wejścia w strukturę Unii Europejskiej. Aż do objęcia władzy przez partie lewicowe w 2001 roku Polska „nie poczyniła żadnych postępów w zakresie wdrażania równego traktowania kobiet i mężczyzn i najbardziej niechętnie przyjmowała to ustawodawstwo ze wszystkich dwunastu krajów starających się o członkostwo” (Lisowska 2008: 256). Dobrą egzemplifikacją podejścia władz polskich jest traktowanie urzędu odpowiedzialnego za kwestie równościowe. Urząd ten na przestrzeni zaledwie dwudziestu lat zmieniał swoją nazwę siedmiokrotnie, a za rządów Prawa i Sprawiedliwości uległ nawet likwidacji (Zielińska 2011). Razem z likwidacją urzędu znikła bogata baza danych, zawierająca m. in. raporty o sytuacji kobiet polskich w życiu publicznym czy ciekawe artykuły naukowe na ten temat. Urząd został przywrócony po dojściu do władzy Platformy Obywatelskiej, ale dopiero po ponad trzech latach rządzenia, powołana na to stanowisko Agnieszka Kozłowska-Rajewicz zaczęła zajmować się kwestią kobiet (dotychczasowa pełnomocnik, także z ramienia PO, publicznie twierdziła, że nie widzi przejawów dyskryminacji kobiet ani w sferze publicznej, ani prywatnej). Pełnomocnik Rządu ds. Równego Traktowania nadal nie posiada jednak inicjatywy ustawodawczej i pełni jedynie funkcję opiniodawczą.

Od początków transformacji ustrojowej trwały także prace nad ustawą równościową, która została ostatecznie przyjęta w 2010 roku. Jednym z największych mankamentów obecnie obowiązującej ustawy, wskazywanym przez organizacje pozarządowe, jest zróżnicowanie ochrony w zależności od cechy, ze względu na którą następuje nierówne traktowanie. Na przykład w artykule 7 zakazuje się nierównego traktowania w zakresie opieki zdrowotnej oraz oświaty i szkolnictwa wyższego jedynie ze względu na rasę, pochodzenie etniczne lub narodowość.

Zagadnienia równości płci stanowią obszar, w którym w szczególny sposób wykazują się w Polsce organizacje pozarządowe, instytucje rynku pracy, władze lokalne czy poszczególne zakłady pracy.

Dla takich działań przewidziane są ramy prawa europejskiego i fundusze Unii Europejskiej, które można uzyskać nawet wtedy, kiedy rząd na poziomie krajowym nie rozwija programowo równościowej polityki płci. Jej brak jest dużym utrudnieniem w działaniach na rzecz równości płci w ramach inicjatyw obywatelskich i lokalnych, jednak każda zmiana wypracowana oddolnie na tym poziomie jest zmianą ważną i cenną, trwalszą od zmian wprowadzanych administracyjnie na zasadzie obowiązku, który często się omija (Chołuj i Rawłuszko 2007:12).

ZAKOŃCZENIE

Jak wynika z dostępnej literatury i badań empirycznych, nawet w tak egalitarnym kraju, jakim niewątpliwie jest Szwecja, nadal występują nierówności społeczne wynikające z płci. Kobiety zarabiają ok. 10% mniej niż mężczyźni, co wynika z tego, że podejmują pracę w zawodach innych niż mężczyźni (Kumlin 2007; Berggren 2011).

Różnice w zarobkach kobiet i mężczyzn są jeszcze większe w Polsce i wynoszą ok. 30% (Domański 2011), co pokazuje, że chociaż tradycyjne role płciowe nadal reprodukowane są w społeczeństwie szwedzkim (Kumlin 2007), rządowe projekty wyrównywania statusu przynoszą efekty.

Efektywny rozwój i wykorzystanie zasobów kobiet i mężczyzn zostały zidentyfikowane przez Komisję Europejską jako kluczowe dla konkurencyjności i wzrostu gospodarczego w Unii Europejskiej (Rees 2001).

Polityka równości płci nie jest więc tylko kolejnym przejawem feminizmu, jest przede wszystkim konieczna, aby móc budować społeczeństwo oparte na wiedzy. Tylko w krajach, w których przeważa kultura równości płciowej, gdzie wprowadzono instytucje kontrolujące przestrzeganie prawa równościowego (jak np. the Equality Ombudsman czy the New Board against Discrimination w Szwecji) możliwe jest stworzenie warunków sprzyjających równości płciowej kobiet i mężczyzn (Lisowska 2008; Teigen i Wägnerund 2009).

BIBLIOGRAFIA

- Aisenbrey, Silke, Marie Evertsson i Daniela Grunow. 2009. *Is There a Career Penalty for Mothers' Time Out? A Comparison of Germany, Sweden and the United States*. „Social Forces”, Vol. 88, Nr 2, s. 573-605.
- Bank Światowy. 2014. *Fertility rate, total (births per woman)*. <<http://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN>>, dostęp 31.03.2014.
- Berggren, Caroline. 2011. *Gender equality policies and higher education careers*. „Journal of Education and Work”, Vol. 24, Nr 1-2, s. 141-161.
- Borchorst, Anette i Birte Siim. 2002. *The women-friendly welfare states revisited*. „NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research”, Vol. 10, Nr 2, s. 90-98. Borchorst, Anette. 1994. *Welfare state regimes, Women's Interests and the EC*. W: D. Sainsbury (red.), *Gendering welfare states*. London - Thousand Oaks – New Delhi: SAGE Publications, s. 26-44.
- Bryson, Lois, Michael Bittman i Sue Donath. 1994. *Men's Welfare State, Women's Welfare State: Tendencies to Convergence in Practice and Theory?*. W: D. Sainsbury (red.), *Gendering welfare states*. London - Thousand Oaks – New Delhi: SAGE Publications, s. 118-131.
- Bussemaker, Jet i Kees van Kersbergen. 1994. *Gender and welfare states. Some theoretical reflections*. W: D. Sainsbury (red.), *Gendering welfare states*. London - Thousand Oaks – New Delhi: SAGE Publications, s. 8-25.
- Chołuj, Bożena i Marta Rawłuszko. 2007. Przedmowa raportu *Polityka równości płci. Polska 2007*. Warszawa: Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju, s. 10-12.
- Dahlerup, Drude i Lenita Freidenvall. 2005. *Quotas as a 'fast track' to equal representation for women*. „International Feminist Journal of Politics”, Vol. 7, Nr 1, s. 26-48.
- Daly, Mary. 1994. *Comparing Welfare States: Towards a Gender Friendly Approach*. W: D. Sainsbury (red.), *Gendering welfare states*. London - Thousand Oaks – New Delhi: SAGE Publications, s. 101-117.
- Domański, Henryk. 2011. *Nierówności płci w latach 1982 – 2008*. W: K. Slany, J. Struzik, K. Wojnicka (red.), *Gender w społeczeństwie polskim*. Kraków: NOMOS, s. 251 – 266.
- Esping-Andersen, Gøsta. 1990. *The three worlds of welfare capitalism*. New Jersey: Princeton University Press.
- Esping-Andersen, Gøsta. 1999. *Social Foundations of Postindustrial Economies*. Oxford University Press.
- Esping-Andersen, Gøsta. 2002. *A New Gender Contract*. W: G. Esping-Andersen, D. Gallie, A. Hemerijck i J. Myles (red.), *Why We Need a New Welfare State*. Oxford University Press.
- Esping-Andersen, Gøsta. 2009. *The Incomplete Revolution. Adapting to Women's New Roles*. Cambridge: Polity Press.
- Florin, Christina i Bengt Nilsson. 1998. *Something in the nature of a bloodless revolution... 'How new gender relations became gender equality policy in Sweden in the nineteen-sixties and seventies*. W: R. Torstendahl (red.), *State policy and gender system in two German states and Sweden 1945– 1989*. Lund: Bloms i Lund Tryckeri AB, s. 11–78.
- Forbes, Joan, Elisabet Öhrn i Gaby Weiner. 2011. *Slippage and/or symbolism: gender, policy and educational governance in Scotland and Sweden*. „Gender and Education” Vol. 23, Nr 6, s. 761–776.
- Fuszara, Małgorzata. 2011. *Kobiety w polityce*. W: K. Slany, J. Struzik, K. Wojnicka (red.), *Gender w społeczeństwie polskim*. Kraków: NOMOS, s. 119-134.
- Główny Urząd Statystyczny. 2007. *Kobiety w Polsce*. Warszawa.

- Hausmann, Ricardo, Laura D. Tyson i Saadia Zahidi. 2012. *The Global Gender Gap Report 2012*. Harvard University, University of California.
- Hirdman, Yvonne. 1991. *The Gender System*. W: T. Andreasen, A. Borchorst, D. Dahlerup, E. Lous, H. R. Nielsen (red.), *Moving on. New Perspectives on the Women's Movement*. Aarhus: University Press, s.187-207.
- Karpowicz, Ewa. 2013. *Modele polityki społecznej. Kierunki zmian polityki społecznej w Polsce*. "Informacja BSiE", nr 1249, s. 3-12. <http://biurose.sejm.gov.pl/teksty_pdf_06/i-1249.pdf>, dostęp 27 października 2013.
- Kowalska, Beata. 2011. *Socjologia krytyczna a rozwój gender studies*. W: K. Slany, J. Struzik, K. Wojnicka (red.), *Gender w społeczeństwie polskim*. Kraków: NOMOS, s. 57-69.
- Kumlin, Johanna. 2007. *The Sex Wage Gap in Japan and Sweden: The Role of Human Capital, Workplace Sex Composition, and Family Responsibility*. „European Sociological Review”, Vol. 23, Nr 2, s. 203–221.
- Lewis, Jane. 1992. *Gender and the Development of Welfare Regimes*. „Journal of European Social Policy”, Vol. 2, Nr 3, s. 159-173.
- Lisowska, Ewa. 2008. *Równouprawnienie kobiet i mężczyzn w społeczeństwie*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza SGH.
- Makkai, Tony. 1994. *Social Policy and Gender in Eastern Europe*. W: D. Sainsbury (red.), *Gendering welfare states*. London - Thousand Oaks – New Delhi: SAGE Publications, s. 188-205.
- Pyzik, Ewelina. 2013. *Zjawiska anomijne towarzyszące dekonstrukcjom społecznych ról płciowych*. W: A. Zadroga, K. Sawicki (red.), *Człowiek-społeczeństwo-gospodarka. Perspektywa odpowiedzialności społecznej*. Lublin: Wydawnictwo KUL, s. 113-124.
- Rees, Teresa. 2001. *Mainstreaming Gender Equality in Science in the European Union: the 'ETAN Report'*. „Gender and Education”, Vol. 13, Nr 3, s. 243–260.
- Sarata, Natalia. 2010. *Gender mainstreaming*. W: M. Borowska, M. Branka (red.), *Równość szans kobiet i mężczyzn a rynek pracy*. Warszawa: Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, s. 85-97.
- Sarata, Natalia. 2011. *Rynek pracy w Polsce – płęć, obecność, uczestnictwo*. W: K. Slany, J. Struzik, K. Wojnicka (red.), *Gender w społeczeństwie polskim*. Kraków: NOMOS, s. 267-279.
- Statistics Sweden, *Women and men in Sweden 2012*. Örebro.
- Sümer, Sevil. 2009. *European Gender Regimes and Policies. Comparative Perspectives*. Farnham: Ashgate.
- Teigen, Mari i Lena Wägnerund. 2009. *Tracing Gender Equality Cultures: Elite Perceptions of Gender Equality in Norway and Sweden*. „Politics and Gender”, Nr 5, s. 21-44.
- Titkow, Anna. 2007. *Tożsamość kobiet polskich. Ciągłość, zmiana, konteksty*. Warszawa: IFiS PAN.
- Ustawa z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania. Dz. U. z 2010 r. Nr 254, poz. 1700.
- Walczewska, Sławomira. 1999. *Damy, rycerze i feministki*. Kraków: Wydawnictwo Efka.
- Warzywoda – Kruszyńska, Wielisława i Paulina Bunio – Mroczek. 2011. *Gender w badaniach nad welfare state. Wyzwanie dla polskiej socjologii*. W: K. Slany, J. Struzik, K. Wojnicka (red.), *Gender w społeczeństwie polskim*. Kraków: NOMOS, s.162-173.
- Zielińska, Eleonora. 2011. *Prawo wobec kobiet. Refleksja w dwudziestą rocznicę kontraktu Okrągłego Stołu*. W: K. Slany, J. Struzik, K. Wojnicka (red.), *Gender w społeczeństwie polskim*. Kraków: NOMOS, s. 103 – 118.

GENDER EQUALITY POLICY FROM THE PERSPECTIVE OF THE WELFARE STATE REGIMES. POLISH AND SWEDISH EXAMPLES.

The aim of this article is justification for the argument that the prevailing welfare state regime has an impact on the implementation of gender equality policy. It has been based on a review of available scientific literature and statistical data. The first part of the article presents the welfare state regimes according to Esping-Andersen, as well as changes in defining the differences between the various regimes that have occurred as a result of feminist research. The second part is a brief characteristic of gender equality policies implemented in Sweden and Poland. The author attempts to show how the ruling welfare state regime could contribute to the existing gender inequality. The author believes that effective gender equality policy is required to build a knowledge-based society.

Keywords: *welfare state regime, gender equality policy, gender inequality.*